

hidtil havde været skattefrie, deraf stigningen. Endelig må man regne med, at karlen i stor udstrækning søgte at unddrage sig skatterne ved snyderi, og det i jo højere grad des hyppigere skatterne blev. Dels søgte de helt at undgå at komme på skattelisterne — i skattebrevene advares tjenestekarlene mod denne form for skattesnyderi —, dels søgte de at få skatten nedsat ved at udgive sig som halvkarle, selvom de egentlig var helkarle, det er utvivlsomt forklaringen på, at der i tidens løb bliver mange flere halvkarle end helkarle, mens der tidligere, så længe skatterne var sjældnere, var flest helkarle.

Enkelte fejl har nu og da sneget sig ind i beregningerne, den største angår forholdet vedrørende ladegårdsdriftens rentabilitet. Fussing siger s. 96, at udgifterne til folkehold og reparationer udgjorde knap 1000 sletdaler (i 1645). Den følgende side ansætter han udgifterne til 3000 tdr. byg. Forudsætningen for denne omsætning skulle være en bygpris på ca. 21 skilling, en så lav pris forekom overhovedet ikke. Tallet kunne se ud som en lapsus eller trykfejl, men Fussing regner åbenbart med det, idet han siger, at indtægterne af husdyrholdet skulle være meget store, hvis driften overhovedet skulle give overskud.

Men disse enkelte indvendinger ændrer ikke den kendsgerning, at Stiernholm len er et overordentlig værdifuldt værk. Det er en fortrinlig nøgle til studier i lensregnskaberne, som alle, der fremtidig vil beskæftige sig med dem, vil kunne have megen nytte af. Men værket er ikke blot en nyttig introduktion i lensregnskaberne, der er også nået en række betydningsfulde resultater i det. Det kaster nyt lys over lenenes økonomi og over lensmændenes stilling over for centraladministrationen, såvel som over deres administration af lenene. En række betydningsfulde kendsgerninger om kronbøndernes stilling er slået fast. Særlig fæster man sig ved den stabilitet, dette bondesamfund udviser. Bønderne sad fast på deres gårde, fæsteskite var sjældne, knap to pr. gård var der i gennemsnit i de 58 år, regnskaberne dækker; rømninger og gårdfor-siddelser forekom kun undtagelsesvis; overgang fra fader til søn eller andre slægtninge var hyppige, der var sjældent vanskeligheder ved at få gårdene besat, ødegårde fandtes næsten aldrig. Misvækst, krige og fremmede troppers besættelse kunne ramme bønderne hårdt, men de rettede sig forbavsende hurtigt op igen. Værre synes de stadig hyppigere ekstraskatter at have tynget. En tilsyneladende ringe kriminalitet synes at bekræfte denne stabilitet, men måske er lensregnskaberne på dette punkt en ikke helt tilstrækkelig kilde — en kontrol kunne måske foretages ved hjælp af eventuelle tingbøger.

Alt i alt vidner værket om en imponerende arbejdsindsats. Fussing har med dette føjet et nyt led til den snart lange række af værdifulde landbrugshistoriske studier, han i tidens løb har fuldført.

Gunnar Olsen.

Michael Hartvig: Jøderne i Danmark i tiden 1600—1800. 236 s. (Gad, 1951).

Da der, bortset fra Balslevs korte omtale af perioden før 1800 i »De danske Jøders Historie«, ikke er kommet nogen samlet fremstilling af dette afsnit af jødisk-dansk historie siden forrige årh., må man på forhånd påskønne, at Michael Hartvigs artikelserie i tidsskriftet Jødisk Samfund med denne bog er gjort let tilgængelig for en videre læserkreds.

Efter en kort omtale af jødernes forhold i Europa ved overgangen til den nyere tid, følger en fremstilling af jødernes første forbindelse med og indvan-

dring i Danmark i det 17. årh. Et hovedpunkt er understregningen af, hvorledes den merkantilistisk påvirkede regering betragtede jøderne som redskaber til fremme af landets handel og industri og derfor beskyttede dem på trods af gejstligheden og borgerskabet. En tendens, der forstærkes i det 18. årh. Andre hovedpunkter i fremstillingen er jødernes sociale position i det danske samfund og de jødiske menigheders interne forhold. Herunder beskæftiger forf. sig temmelig meget med de jødiske familiers inden- og udenlandske slægtskabsforbindelser, medens han går lidt for let hen over det trods alt vigtigere spørgsmål om jødernes økonomiske aktivitet.

I betragtning af, at bogen er bestemt for en bred læserkreds, er det beklageligt, at forf. ikke har ført sin fremstilling højere op, men for tiden efter ca. 1780 nøjes med at henvise til andres arbejder, fx. Axel Linvalds, J. Fischers og J. Salomons.

Thorkild Korsgaard.

Hugo Matthiessen og Christian Elling: Gamle købmandsgårde. 86 s., 48 billedplancher. (Gad, 1951).

I anledning af sit 50-års jubilæum udgav Provinshandelskammeret denne bog, som betyder et om end ret specielt så dog vægtigt bidrag til købstædernes historie. Medens Chr. Elling har skildret et par enkelte bygningsværker (Rasmus Langelands gård i Korsør og det Claessenske palæ i Helsingør) giver Hugo Matthiessen dels et rids af købmandsgårdens placering i bybilledet, dels fælles hovedtræk af købmandsgårdenes bygningshistorie. Han tager sit udgangspunkt i middelalderens slutningstid og går ned gennem århundrederne følgende gårdenes udflytning fra centrum til kvartererne ved byernes indfaldsveje, porte og havn. Ellings artistisk formede afhandling har desværre valgt mindre typiske bygningsværker som emne, ikke at forstå, at det stykke derved har mistet det velkendte vide udsyn og omhyggelige udnyttelse af detaillernes oplysninger, men det falder måske ikke så nøje sammen med bogens emne. I Hugo Matthiessens afsnit er der tilløb til en skildring af livet i købmandsgårdene, mere bliver det desværre ikke til, selv om forfatteren sikkert ville have kunnet udvide på heldig måde ved at tage menneskene og deres gerning med. Bogen har med dens almindelige betragtninger over bybilledets udvikling bud til enhver, der arbejder med købstadshistorie.

Vagn Dybdahl.

Wilhelm Carlgren m. fl.: Omstridda Spörsmål i Nordens Historia. (Foreningen Nordens forlag, 1950).

Under redaktion af Wilhelm Carlgren, K. Kretzschmer, A. Mickwitz og Haakon Vigander har foreningen Norden udgivet et nyt bind af den fortjenstfulde publikation: Omstridda Spörsmål i Nordens Historia. Hovedemnet, der behandles, er denne gang Finlands historie fra de ældste tider indtil 1809. Fra finsk side er der givet bidrag af professorerne Jalmari Jaakkola og A. R. Cederberg, medens Åke Stille repræsenterer de svenske farver. I tilslutning til redogørelsen for de almindelige rigshistoriske problemer har en svensk og en finsk historiker, nemlig Ingvar Peterzén og Gunnar Sarva, taget det specielle spørgsmål om forholdet mellem den finske og den finlandssvenske nationalitet i de sidste 100 år op til behandling. Endelig indeholder det nu udsendte bind en